

Delinquent gedrag van Curaçaose jongeren in Nederland

Marion van San, Stelen & Steken

Bespreking door Marjolijn Distelbrink

Sinds begin jaren negentig hebben probleemgedragingen van een deel van de recent gemigreerde jonge Antillianen de aandacht getrokken van media en onderzoekers. De criminaliteit onder deze jongeren blijkt relatief hoog. De verschijning van het boek *Stelen & Steken* in 1998 is dan ook niet onopgemerkt gebleven. In de pers werd vooral de bevinding benadrukt dat moeders bijdragen aan het ontstaan en voortbestaan van crimineel gedrag van hun zonen. Vertegenwoordigers van de Antilliaanse gemeenschap meenden dat het boek daarmee opnieuw een impuls gaf aan de negatieve stereotypering van de Antilliaanse groepering en in het bijzonder van de (alleenstaande) moeders binnen deze groep.

Van San beoogt aan de hand van beschrijvingen en legitimeringen van delinquent gedrag door Curaçaose jongens en hun moeders zicht te krijgen op de mate waarin 'culturele' factoren - naast de vaker onderzochte structurele kenmerken - bijdragen aan het ontstaan en voortbestaan van dit gedrag in deze groepering. Uit eerder onderzoek blijkt dat delinquenten vaak niet zonder meer de normen afwijzen die zij met hun gedrag overtreden, maar het gedrag in bepaalde mate 'neutraliseren' waarmee ze hun schuldgevoelens reduceren. Door legitimeringen systematisch te analyseren hoopt de auteur gedeelde motieven en opvattingen over het gedrag inzichtelijk te maken. Ze besteedt daarbij expliciet aandacht aan de rol van moeders, die vaak de hoofdopvoeder zijn.

In het boek worden op grond van literatuur twee typen delicten onderscheiden. Onder instrumentele delicten verstaat de auteur delicten die worden gepleegd als middel om een ander doel (zoals het verkrijgen van geld) te bereiken (diefstal, overvallen, straatroof, drughandel). Tot expressieve delicten rekent ze gedragingen als bedreiging, mishandeling en (poging tot) doodslag.

Van San interviewde 60 laaggeschoolde relatief recent gemigreerde jongens, grotendeels afkomstig uit armere wijken van Curaçao, en 30 moeders. Aanvullend verzamelde ze gegevens aan de hand van observaties, informele gesprekken en dossieronderzoek. De helft van de ondervraagde jongens is geverbaliseerd voor delinquente gedragingen. Gaandeweg het onderzoek bleek dat veel jongens in de controlegroep zich eveneens schuldig hadden gemaakt aan delinquent gedrag. Dit bracht de auteur ertoe ook onderscheid te maken tussen daders en niet-daders. De daders is gevraagd hoe zij hun delicten omschrijven, ervaren en verklaren, de niet-daders hoe zij legitimeringen van daders beoordelen. In beide groepen kwamen de onderwijspositie en toekomstvisie van de jongens ter sprake. De rol van moeders werd, behalve door legitimeringen en verklaringen, in kaart gebracht aan de hand van hun reacties op (denkbeeldige) delicten van hun zonen. De helft van de geverbaliseerde jongens en twee derde van de niet-geverbaliseerden groeit op in een moedergezin.

Het boek bestaat uit twee delen. In het eerste wordt de methode van onderzoek uiteengezet en ingegaan op de achtergronden van de migratie en de betekenis van het (alleenstaand) moederschap onder laaggeschoolden. In het tweede deel worden de bevindingen gepresenteerd. Het onderscheid tussen expressieve en instrumentele delicten blijkt relevant. Expressieve delicten, waarvan het 'steken' met een mes het meest gangbaar is, worden door jongeren én moeders, daders en niet-

aders in sterke mate genormaliseerd, ofwel vanzelfsprekend gevonden. Moeders keuren het dragen van een mes vaak niet af en moedigen het soms zelfs aan. In de legitimering van 'steken' spelen kwesties als eer en mannelijkheid een belangrijke rol. Jongeren blijken zich vrij snel in hun eer aangetast te voelen, vooral als de eerbaarheid van moeders op het spel staat.

Bij instrumentele delicten is sprake van meer differentiatie in legitimeringen, bijvoorbeeld tussen verschillende categorieën jongens of typen delicten, en tussen moeders en jongens onderling. Jongens verklaren het plegen van instrumentele delicten vooral als een 'logisch' gevolg van het wegvallen of ontbreken van controle in of rondom het gezin, of van negatieve invloeden van vrienden of de buurt waaruit zij komen. Niettemin zoeken zij de schuld volgens de auteur uiteindelijk bij zichzelf. Moeders benadrukken vooral de invloed van slechte vrienden. Drughandel wordt zowel door aders als niet-aders sterk genormaliseerd. Voor diefstal en diefstal met geweld geldt dit minder. Alleen aders vinden deze delicten tot op zekere hoogte 'normaal'. Nietaders komen overeen met aders in hun gedeeltelijke ontkenning van toegebrachte schade aan slachtoffers bij diefstal. Vooral het stelen van 'rijken' is geoorloofd. Bij drughandel bestaat eveneens overeenstemming tussen aders en niet-aders in de ontkenning van schade bij slachtoffers. Drugsverslaafden kunnen op weinig mededogen rekenen.

Jongens met politiecontacten verschillen van de anderen in hun legitimering van instrumentele delicten: zij verwijzen relatief veel naar armoede en onderdrukking (door Nederland als kolonisator) en naar de 'hypocriete' houding van justitie als legitimering van hun daden. Ook vallen zij op door hun vaak wat ernstiger gedragsproblemen op school en hun somberheid over de toekomst, waarbij ze expliciet verwijzen naar discriminatie. Jongens zonder politiecontacten denken meer na over de risico's voor hun schoolcarrière bij deelname aan delicten. Van San wijst er terecht op dat het moeilijk uit te maken is of de somberheid en het verschil in legitimeringen vooraf gaan aan of volgen op problemen. Wel lijkt het erop dat jongens na het eerste politiecontact, dat meestal samengaat met verwijdering van school, vaak in een negatieve spiraal terechtkomen, waarbij problemen en somberheid hand in hand gaan.

Moeders normaliseren of neutraliseren instrumentele delicten veel minder dan de jongens. Zij reageren meestal afkeurend op diefstal en drughandel, hoewel straatroof door sommigen als een kwajongensstreek wordt beschouwd. Het delinquente gedrag van hun zonen wordt hen als hoofdopvoeder vaak aangerekend door familie of de afwezige vader. Dit is onder meer de reden dat moeders hun zonen vaak streng aanpakken bij diefstal of drughandel en er niet voor terugdeinzen hen aan te geven bij de politie. Naast slechte vrienden zien moeders het vrije klimaat in Nederland als een belangrijke oorzaak van problemen. Zij voelen zich hierdoor tegengewerkt in hun opvoedingsaanpak en menen de grip op hun zoon ondanks al hun inspanningen soms te hebben verloren. Sommigen wijzen de afwezige vader als de schuldige aan, hoewel zij tegelijk menen dat zijn aanwezigheid weinig zou hebben opgelost. Blijkens de verhalen van jongens zouden vooral de moeders die medewerking weigerden aan het onderzoek deels coulanter staan ten opzichte van instrumentele delicten en er minder adequaat op reageren.

Het inleidende hoofdstuk en het eerste deel van het boek van Van San zijn nogal wijdlopij, terwijl de omschrijving van centrale begrippen als normalisering en expressieve delicten juist wat weinig uitgewerkt blijft. Gaandeweg het boek krijgen ze pas meer invulling. Bij de bespreking van de

resultaten worden deels nieuwe invalshoeken geïntroduceerd, waardoor de analyses soms een ad hoc karakter dragen. Vooral de rol van de moeders is weinig theoretisch gefundeerd en de conclusies over hen deels speculatief. Van San meent te hebben aangetoond dat de houding van moeders van grote invloed is op het gedrag van zonen. Dit blijkt niet altijd uit het materiaal. De geïnterviewde moeders van delinquente én niet-delinquente jongeren hebben bijvoorbeeld een sterk vergelijkbare afkeurende houding ten aanzien van instrumentele delicten. Hun houding lijkt daarmee niet te bepalen of jongeren wel of niet tot crimineel gedrag vervallen.

Desondanks meen ik dat het proefschrift een belangrijke toevoeging vormt op bestaand onderzoek. Het boek is helder geschreven en prettig leesbaar. De auteur slaagt erin systematisch en zorgvuldig verschillen én overeenkomsten in motiveringen en opvattingen in kaart te brengen van qua positie en achtergronden grotendeels vergelijkbare jongens. De inzichten dragen bij aan een meer gedifferentieerde verklaring van delinquent gedrag in de Antilliaanse groep. Het proefschrift is een aanrader voor onderzoekers op het terrein van minderheden of criminaliteit, beleidsmakers en personen en organisaties in 'het veld', zoals justitiële instanties, scholen en jeugdwerkers.

© Pedagogiek, jaargang 20 nr. 3, september 2000, ISSN 1567-7109